

Oksana Oleksiivna Huminska, PhD, Associate Professor of Rivne State University for the Humanities, Rivne, Ukraine, guminska@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-9845-1958>

Theoretical and methodological approaches to organizing music education in art lessons

The article presents theoretical and methodological approaches to organizing music education at art lessons in institutions of general secondary education. The theoretical and methodological approach to organizing music education is interpreted as the position of the music teacher, which determines the strategy, modeling, and organization of music cognitive activities of students through the selection of appropriate forms, methods, and means of teaching that ensure the achievement of mandatory educational outcomes. According to the author of the article, theoretical and methodological approaches to music education have both a theoretical basis, consisting of didactic approaches, principles, methods, and forms, and a methodological basis that allows implementing the theoretical framework in art lessons within the New Ukrainian School (NUS).

The priority theoretical and methodological approaches to art education within NUS – activity-based, dialogic, person-oriented, integrated, competency-based – can be implemented through principles such as: the principle of personality formation through activity; the principle of interest and enthusiasm; the principle of activity; the principle of linking practice with theory (rather than vice versa); the principle of linking education with life; the principle of problematizing the content of education.

The article highlights the most effective methods and forms of work implemented in educational practice: the method of comprehensive musical activity, the dialogue method, problem-solving methods, work with reference schemes (mind maps, lapbooks, interactive posters), project method, method of modeling artistic and creative process, game-based methods, methods of differentiated teaching.

Modern forms of music education for students and teachers, which have emerged while implementing theoretical and methodological approaches, are noted: “inspiring” lessons, challenges, workshops, collective music-making masterclasses, and creative videos for YouTube channels.

The described approaches, principles, methods, and forms of work with students are achievements developed through the scientific and creative activities of music teachers in the Rivne region, researchers from the Rivne Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education, Rivne State Humanities University, and adapted practices in music lessons in institutions of general secondary education.

Keywords: *theoretical and methodological approaches to organizing music education, general music education, principles and methods of teaching music to students, music lesson, scientific and creative interaction of music teachers and researchers.*

Стаття надійшла до редакції 29.12.2023 р.

DOI [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2024-1\(111\)-18-29](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2024-1(111)-18-29)
УДК 371.315.3

Тетяна Миколаївна Шлєєнкова,

заслужений вчитель України, учитель-методист, вчитель образотворчого мистецтва комунального закладу «Подільська гімназія Кропивницької міської ради», м. Кропивницький, Україна, tatyana.shleenkova@ukr.net, <https://orcid.org/0009-0008-8355-8611>

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА У 5–6 КЛАСАХ

У статті подано рекомендації щодо реалізації на уроках образотворчого мистецтва у 5–6 класах Нової української школи вимог до обов'язкових результатів навчання учнів з мистецької освітньої галузі, визначених Державним стандартом базової середньої освіти.

Проаналізовано наукові підходи з питань сучасних методів, прийомів, технологій навчання школярів мистецтва в закладах загальної середньої освіти в контексті впровадження засад Нової української школи. Наведено приклади застосування вправ, завдань, ігор на уроках образотворчого мистецтва, приклади системи роботи з творами мистецтва в контексті вивчення різних тем в 5–6 класах.

Ключові слова: *урок образотворчого мистецтва, учні 5–6 класів, зміст мистецької освіти, Державний стандарт базової середньої освіти, завдання.*

Сучасне українське суспільство та освіта, як його складова, переживають значні зміни, зумовлені політичним, соціально-економічним, культурним факторами. Значних трансформацій зазнають зміст і форми навчання, технології та методи, що реалізують накреслені концепцією Нової української школи засадничі підходи [6]. Відповідно оновлюється і мистецька освітня галузь [8].

Дослідження теми в наукових джерелах. Проблеми мистецької освіти у закладах загальної середньої освіти досліджують

Л. Аристова, О. Гайдамака, О. Комаровська, О. Лобова, Л. Масол, Н. Миропольська та ін. У полі уваги цих дослідників гостро актуальні питання, що викликають широкий резонанс серед вчительської спільноти: підходи до викладання мистецтва, сучасне навчально-методичне забезпечення викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» в Новій українській школі, інноваційні технології, можливість застосування ефективних практик в умовах різних режимів навчання та ін. З цим вчителів образотворчого мистецтва слід сьогодні опанову-

вати чимало нових матеріалів, постійно самоудосконалюватися, застосувати цифрові технології. Особливості підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва з опорою на ефективні методики і найкращий сучасний досвід у галузі висвітлюють О. Кайдановська, С. Коновець, О. Музика, М. Пічкур, О. Смірнова, Г. Сотська, Т. Стрітьєвич, В. Щербина та ін. Різні аспекти проблеми навчання мистецтва у закладах загальної середньої освіти розкриваються у публікаціях практиків: особливості використання інтернет-сервісів на уроках образотворчого мистецтва (В. Кондратова і А. Орлова [9], Н. Кузьменко, Н. Цимбал), реалізація компетентнісного підходу в навчанні мистецтва учнів (В. Власова, Н. Чен [12]), оцінювання результатів мистецької діяльності учнів (Н. Новикова, Л. Масол), засоби навчання мистецтва учнів з особливими освітніми потребами (О. Железник), особливості організації дистанційного навчання мистецтва (В. Власова), застосування авторських дидактичних матеріалів (Г. Букреева) [3–4] та ін.

Серед важливих питань, що обговорюються науковцями і практиками мистецької освіти: оновлення змісту навчання уроків мистецтва, що напряму пов'язано з мистецьким репертуаром. Тому збільшилися і розширилися пошуки українського мистецького контенту для уроків мистецтва, особливо в контексті актуальних тем сьогодення, – про це наголошують О. Комаровська, В. Прокпчук та ін. Патріотична тематика і її розкриття учням на уроках мистецтва потребує особливої коректності, доцільності в доборі змісту і форм роботи з учнями, як і власне цікавих завдань. Методичні поради щодо цього висвітлюють Л. Аристова (музичне мистецтво), В. Кондратова і А. Орлова [9], В. Рагозіна, В. Власова, Н. Очеретяна (образотворче, декоративне мистецтво) [11].

З метою розробки, наукового обґрунтування та експериментальної перевірки навчально-методичного забезпечення 5–6 класів в умовах реалізації нового Державного стандарту базової середньої освіти в областях було організовано пілотні класи. Досвід роботи, зауваження та поради вчителів таких класів було узагальнено та враховано під час: розробки методичних

рекомендацій щодо викладання інтегрованого курсу, проведення Інститутами післядипломної педагогічної освіти навчань вчителів, які забезпечуватимуть реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти за мистецькою освітньою галуззю у 5, 6 класах НУШ, а також авторами – у ході написання підручників та посібників з інтегрованого курсу «Мистецтво» [5; 10].

Узагальнивши накопичений досвід роботи та навчально-методичні матеріали, опрацювавши зміст Державного стандарту базової середньої освіти, модельних навчальних програм інтегрованого курсу «Мистецтво», дослідження науковців, врахувавши досвід пілотних закладів освіти та пілотних класів, нами було розроблено рекомендації для вчителів щодо ефективного використання різноманітних дидактичних прийомів, вправ, завдань на уроках образотворчого мистецтва у 5–6 класах НУШ.

Мета статті – висвітлити особливості реалізації змісту мистецької освітньої галузі на уроках образотворчого мистецтва у 5–6 класах НУШ відповідно до вимог до обов'язкових результатів навчання учнів з мистецької освітньої галузі, визначених Державним стандартом базової середньої освіти.

Інтегрований курс «Мистецтво» побудовано на основі компетентнісного, діяльнісного, особистісно зорієнтованого та інтегрованого підходів.

У 5 класі, коли здійснюється поступовий перехід від початкової до базової освіти, універсальною категорією інтеграції змісту є поняття «види і мова мистецтв». Цей зміст розкривається на матеріалі музики, хореографії, графіки, живопису, скульптури, архітектури, театру, цирку, кіно, дизайну, також через їхню взаємодію.

Для 6 класу такою універсальною категорією інтеграції змісту обрано «жанри мистецтва», що розглядається через специфіку жанрів музики, графіки, живопису, скульптури, кінематографа тощо, а також явищ взаємопроникнення жанрів (жанри-гібриди).

У Державному стандарті базової середньої освіти [7] визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з мистецької освітньої галузі. Передбачено, що учень:

1) пізнає різні види мистецтва, інтерпретує художні образи, набуває досвіду емоційних переживань, розвиває ціннісне ставлення до мистецтва;

2) формує художньо-образне, асоціативне мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва;

3) пізнає себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами, розвиває емоційний інтелект;

4) використовує інформаційне середовище у власній творчості і художній комунікації.

Орієнтуючись на дані вимоги, пропонуємо виокремити напрями роботи вчителя щодо їх реалізації на уроках образотворчого мистецтва у 5–6 класах НУШ та конкретизувати застосовувані форми і методи, додавши до них наші методичні поради.

І. Пізнання різних видів мистецтва, інтерпретація художніх образів, досвід емоційних переживань, ціннісне ставлення до мистецтва.

Пізнання мови різних видів мистецтва учнями можна здійснювати, пропонуючи спостереження за об'єктами та явищами природи, аналізу і порівняння

Іл. 1. Валерій Аблець. Маки

Іл. 2. Олександр Гармидер. Літо

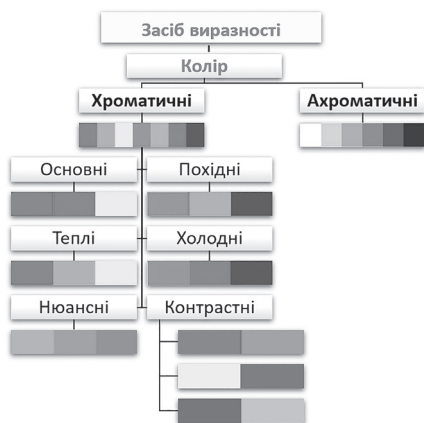
їх у творах мистецтва і самих творів мистецтва, виділення у них головного тощо. Наприклад, працюючи над темою «Контраст у мистецтві» (5 клас), учні можуть порівняти два живописні полотна і поміркувати, на якому з них маки виглядають яскравішими та чому (іл. 1–2).

Контраст – це протиставлення, протилежність. Тож учням пропонується поміркувати, на якій з картин червоні квіти виглядають яскравіше, який колір був протилежний, протиставлений до червоного на картині В. Аблець. А розглянувши колірний круг, визначити, за якими характеристиками протилежні червоний та зелений колір, знайти інші контрастні пари, доповнити таблицю з кольорознавства, яку почали складати на попередніх уроках (іл. 3–4).

Продовжуючи пізнання учнями поняття «контраст», пропонуємо такі **завдання на різновиди контрастів** (іл. 5–8): розглянь візуальний ряд і поміркуй, які контрасти, окрім колірних, можуть бути у художньому творі? І чи є контрасти в українській мові та які слова можна назвати контрастними?

Іл. 3. Колірний круг

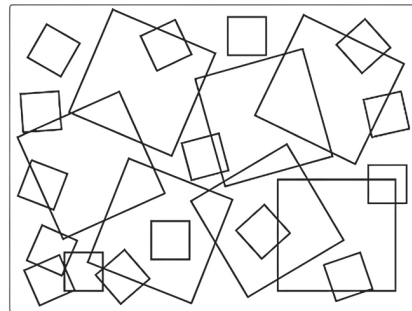
Іл. 4. Таблиця «Групи кольорів»

Пізнання мови різних видів мистецтва можна реалізувати шляхом залучення учнів до різноманітних вправ, ігор, завдань, що підтримуватиме мотивацію до навчання. Наприклад, **вправа «Досконало чи не досконало»** сприяє розвитку вміння бачити в одному й тому ж предметі протилежні властивості, «сильні та слабкі сторони», знаходити протиріччя, оцінювати одні й ті ж явища із протилежних кутів зору. Так, ознайомлюючи з графікою як видом образотворчого мистецтва та графічними матеріалами, пропонуємо учням розглянути педагогічні малюнки, виконані різними графічними матеріалами, та ці матеріали і визначити, які труднощі можуть виникати у процесі роботи олівцем, тушшю, вуглинкою тощо, які недоліки можуть бути в готових роботах і чому.

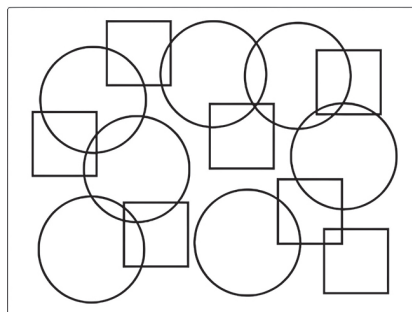
Як розвантажувальні й активні (на кшталт фізкультхвилинки) можна запропонувати короткотривалі ігри, що, окрім пожвавлення, дозволять вчителів визначити ступінь засвоєння учнями навчального матеріалу. Наприклад, **гра «Долоньки»**. Учні пропонуємо картки з кольорами та їх відтінками. Їм потрібно плеснути один раз в долоньки, коли побачать картку з теплим кольором чи його відтінком, і розвести долоньки – якщо колір холодний. Або 1 раз – якщо бачимо міський пейзаж, 2 рази – міський пейзаж із зображенням краєвидів м. Кропивницького, розводи-мо – якщо пейзаж не міський.

Гра «Кольорові слова»: клас об'єднуємо у дві команди (холодних та теплих кольорів). Командам потрібно почергово називати слова теплих чи холодних кольорів. Наприклад, лимон (жовтий колір – теплий), волошка (синій колір – холодний). Перемагає команда, яка останньою назвала слово. Варіантів таких ігор можна придумати багато.

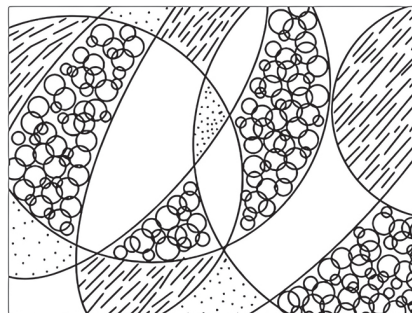
Щоб повторити види, жанри образотворчого мистецтва, учням пропонується

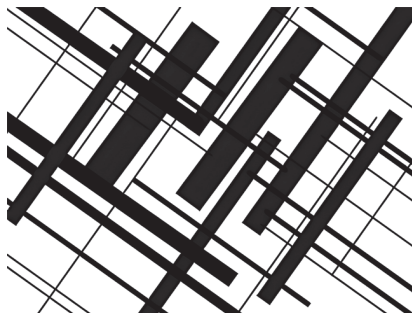
Іл. 5. Контраст розмірів

Іл. 6. Контраст форм

Іл. 7. Контраст фактур

Іл. 8. Контраст напрямків

візуальний матеріал і варіанти завдань, які використовуємо наприкінці уроку, після вивчення тем, наприкінці семестру.

1. Завдання: розглянь світлина, визнач вид та жанр мистецтва, до якого належать твори, обґрунтуй свою думку (іл. 9–12).

Іл. 9. Кіномистецтво. Комедія

Іл. 10. Мультиплікація (мальована)

Іл. 11. Живопис. Побутовий жанр

Іл. 12. Хореографія. Народні танці

2. Завдання: розглянь твори і знайди серед них твори міфологічного жанру. Поясни свій вибір (іл. 13–16).

Іл. 13. С. Ботічеллі. Народження Венери

Іл. 14. Діана Версальська. Римська копія з грецького оригіналу Леохара

Іл. 15. Микита Зігура. Велес

Іл. 16. Рафаель Санті. Сікстинська мадонна

3. Завдання: розглянь твори мистецтва. Знайди зайву роботу [2, с. 18]. Поясни свій вибір (іл. 17–20).

Іл. 17. Микола Пимоненко. Свати

Іл. 18. Джон Вільям Вотергаус. Гілас та німфи

Іл. 19. Огюст Роден. Сніданок веслярів

Іл. 20. Пітер Брейгель Старший. Весільний танок

4. Завдання: розглянь твори мистецтва. Знайди серед них сюжетно-тематичні картини (іл. 21–24).

Іл. 21. Анатолій Янев. Набережна

Іл. 22. Жан Мілле. Збирачки колосся

Іл. 23. Ентоні Ван Дейк. Сімейний портрет

Іл. 24. Ілля Рєпін. Запорожці пишуть листа турецькому султану

5. Завдання: серед тверджень обери правильне. Портрет – це ...

А) жанр образотворчого мистецтва, зображення людини або групи людей
Б) вміння художника гарно зображати людину

В) вид мистецтва, що зображує людину або декількох людей.

Головним об'єктом зображення у творі художника-мариніста є...

А) гори
Б) море
В) міста і села
Г) усі варіанти правильні.

6. Завдання: визнач, які з тверджень є хибними.

А) Натюрморт може бути лише графічним або живописним.

Б) Анрі Матіс виконав портрет жінки лише за допомогою лінії.

В) Жанри мистецтва не можуть поєднуватися між собою.

Г) Анімація може бути комп'ютерна, мальована, пластилінова та льялькова.

Д) До жанрів ігрового кінематографа належать екранізація, комедія, детектив, пригодницький фільм тощо.

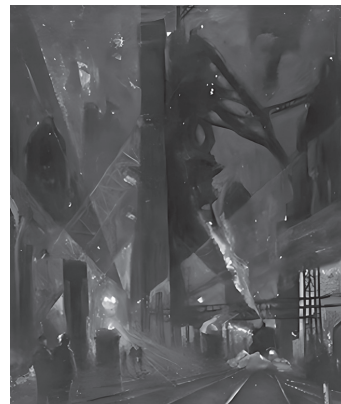
Іл. 25. Каналетто. Свято заручення венеційського дожа з Адріатичним морем

Іл. 26. Юрій Комендант. Індустріальний пейзаж

7. Завдання: визнач вид пейзажу на репродукціях (іл. 25–28):

А) міський (ведута)
Б) міський (архітектурний)
В) міський (індустріальний)

Іл. 27. Юрій Комендант. Індустріальна ніч

Іл. 28. Каналетто. Вид на Темзу та Лондон з Річмонд-хаус

8. Завдання: встанови відповідність між надписом і зображенням (іл. 29–31):

Реалістичний образ
Стилізований образ
Фантастичний образ

9. Завдання: перестав склади та прочитай слова, що «сховалися». Поміркуй, як ці слова пов'язані між собою? [3, с. 17].

ийськгір
ськиймор
шафландтний
киймись
ськсільий
тафаннийстич
текхтуруарний

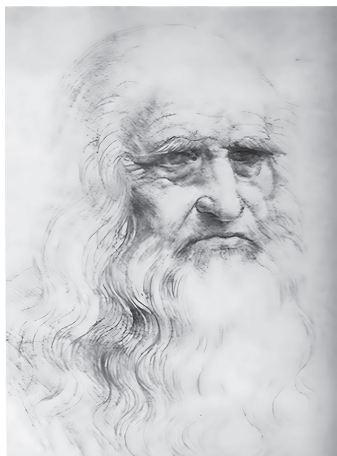
Іл. 29. Біла вовчиця з крилами

Іл. 30. Люсі Доусон. Скотч-тер'єр

Іл. 31. Песик

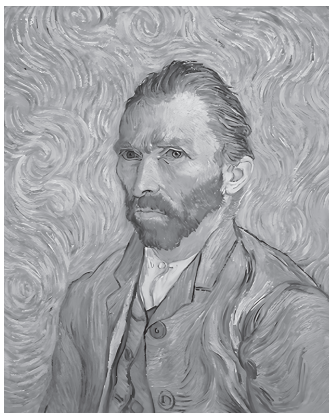
Іл. 32. Мікеланджело. Автопортрет

10. Завдання: зістав зображення з підписом та знайди помилки [2, с. 49] (іл. 32–34). Правильні відповіді:
Іл. 32. Леонардо да Вінчі. Автопортрет
Іл. 33. Ілля Рєпін. Запорожці пишуть листа турецькому султану
Іл. 34. Вінсент Ван Гог. Автопортрет

11. Завдання: досліди манери письма художників та підбери пари картин за спільною манерою написання [3, с. 28]. Яка з картин не має пари? (Іл. 35–39).

Іл. 33. Ілля Рєпін. Козаки пишуть листа турецькому султану

Іл. 34. Вінсент Ван Гог. Портрет

Іл. 35. Валерій Франчук. То все моя земля

Іл. 36. Олександр Єнь. Букет з маками

Іл. 37. Ігор Хміль. Полуниці та яблука

Іл. 38. Валерій Франчук. Мов білі метелики

Іл. 39. Ігор Хміль. Білі троянди

40

41

42

43

Іл. 40. Келлас Кемпбелл. Кішка

Іл. 41. Фердинанд Анрі Огер. Сидить кішка

Іл. 42. Kim силует

Іл. 43. Луїс Коельо. Kim

12. Завдання: поміркуй, що спільного в роботах, а чим вони різняться (іл.40–43).

13. Прийом «Акрослово» доцільно використовувати на етапі узагальнення знань учнями за відповідною темою та їхньої рефлексії щодо вивченого.

На кожну літеру слова слід надати його змістовну характеристику. Наприклад, охарактеризувати «настрій» картини О. Демиденко «Весна» (іл. 44):

В - весела

Е - енергійна

С - сонячна

Н - натхненна

А - активна

Або описати особистість чи портрет художниці М. Приймаченко (іл. 45):

М - ...

А - ...

Р - ...

І - ...

Я - ...

14. Прийом «Сенкан» (на етапі рефлексії). Це теж спосіб творчо систематизувати знання, здобуті на уроці. Сенкан – вірш, що складається з п'яти рядків:

Іл. 44. Олександр Демиденко. Весна

Іл. 45. Марія Приймаченко. Фото

1. Тема.
2. Два прикметники.
3. Три дієслова.
4. Висновок-узагальнення.
5. Один синонім до теми.

Уміння аналізувати, інтерпретувати й критично оцінювати художні образи формується в учнів шляхом систематичної роботи на уроках з творами мистецтва. Шедеври світового та українського мистецтва можуть допомогти нам підготувати учнів до сприйняття нового матеріалу, здобути нові знання, закріпити, встановити причинно-наслідкові зв'язки в суспільстві, допомогти зрозуміти складні взаємозалежності, розвинути емоційний інтелект, можуть виступати яскравим мотиватором до художньо-творчої діяльності, задавати модель поведінки тощо.

Під час проведення роботи над художнім твором потрібно враховувати вікові особливості учнів та навчальні завдання уроку. Виходячи з мети, завдань та інших чинників система роботи з твором мистецтва буде теж відрізнятися.

Цікаву методику роботи з творами мистецтва пропонує французька письменниця, мистецтвознавиця та авторка науково-популярних книжок про мистецтво для дітей Франсуаза Барб-Галль [1–2].

У своїх працях, зокрема, вона піднімає питання, як зацікавити дітей мистецтвом, як розуміти і відчувати картини різних мистецьких напрямків, як візит до музею зробити успішним, що показувати дітям відповідно до їхнього віку. Авторка виокремлює три вікові категорії дітей (5–7 років; 8–10 років; від 11–13 і вище) та, відповідно до вікової специфіки сприймання творів мистецтва, створює завдання для обговорення. Для нашого дослідження цікавими є висновки, що стосуються категорії учнів 11–13 років (5–6 кл.). Так, Барб-Галль вважає, що учнів цього віку більше цікавлять особистість художника й основні моменти його життя; чому картина була написана саме в цей момент життя художника; спосіб написання картини; техніка; час, необхідний для створення робіт; символи, які слід лише розшифрувати, розкривають цілу мережу прихованого сенсу; порівняння робіт різних художників, які займаються такою ж або аналогічною технікою; зв'язок між роботою художника та історією та ін. [1, с. 42–49].

Тож ідеї Барб-Галль можна використати для побудови завдань на уроках і скористатися методами її роботи. Наприклад, мистецтвознавиця вважає, що учням може бути цікавою інформація про вартість відомих картин на аукціонах – це залежить від унікальності картини та періоду творчості художника. Учнів зацікавить проєкт «Облаштовуємо виставку в галереї». Умови: меценати виділили певну суму грошей. Які картини українських художників ви придбаєте і чому. Це буде один чи декілька творів?

Барб-Галль зазначає, що для діалогу з учнями про твори мистецтва слід бути відкритими, запитувати їхню думку, обмінюватися інформацією, порівнювати. Це делікатний спосіб стимулювати учнів бачити те, що вони, можливо, пропустили під час першого перегляду [1, с. 49–168]. Отож, погоджуємося із мистецтвознавицею і вважаємо важливим привчати школярів бачити у творах прихований зміст, те, що на перший погляд не помітне або і взагалі відсутнє.

Іл. 46. Антон Шеретов. Смачного!

15. Завдання: відповісти на запитання в наступній послідовності – від загального до конкретного.

Наприклад, до твору Антона Шеретова (іл. 46):

- Роздивіться репродукцію. Назвіть вид та жанр образотворчого мистецтва.
- Що зображено на картині?
- Що є головним на картині?
- Якими засобами художник виділив головне у своєму творі?
- Що є незвичним на картині для Вас? На що звернули увагу?
- Що розповідає натюрморт про свого автора та історичний час?
- Чим може бути зайнятий автор натюрморту в цю мить?
- Запропонуйте назву картини.

Запитання до твору Георгія Нарбута «З родиною» (іл. 47):

- Розгляньте репродукцію. У якій графічній техніці виконано роботу?
- Кого, на ваш погляд, зобразив художник?
- Який характер мають герої? Чому так вирішили?
- Про що дівчинка може розповісти своїй мамі?
- Яка музика може лунає у мить, зображену художником?
- Запитання до твору «Опішнанської іграшки» Олени Мороховець (іл. 48):**
- Розгляньте глиняну іграшку на світліні. На що звернули увагу в першу чергу?
- Опишіть прикметниками образ баранця.
- Що хотів показати автор особливую поставою тварини?
- Які засоби виразності допомогли майстрині створити такий образ?

Іл. 47. Георгій Нарбут. З родиною

Іл. 48. Олена Мороховець. Баранець

- Який характер має баранець?
- Якби цей баранець був героєм мультфільму і вмів співати, то з якою інтонацією він це робив? Чи підходить йому жартівлива пісня за тематикою?
- Які емоції та настрої у вас викликає ця іграшка?
- До твору Олега Шупляка «Берегиня»:**
- Роздивіться репродукцію картини. Що зображено на картині?
- Які символи України, її обереги присутні на полотні?
- Яку думку, ідею своїм твором хотів донести нам автор?
- Якими засобами художник виділив головне у своєму творі?
- Яка особливість композиційної будови твору?
- Що вас найбільше вразило у творі (колір, композиція, ідея тощо)?
- Які почуття, настрої викликала картина?

16. Прийом «Я – екскурсовод» [2, с. 49]. Учень перевтілюється в мистецтвознавця художньої галереї і розповідає відвідувачам про експонат за визначеним планом, обираючи слова-підказки

Іл. 49. Жан-Марк Жаньячик. Прованс

з довідки. Наприклад (іл. 49):

- Автор та назва твору
- Сюжет твору
- Передача плановості
- Композиція твору
- Зображувальні засоби
- Настрій твору
- Почуття, емоції, які викликає полотно.

Слова-підказки: зверніть увагу..., уявіть..., відчуйте..., придивіться..., картина вражає..., прислухайтеся, що ви чуєте, розглядаючи картину...

Працюючи з творами мистецтва, можна використати гру «У музеї» [2, с. 8].

17 Завдання: розгляньте репродукції картин Івана Айвазовського («Буря», «Дев'ятий вал»). Визначте, про яке полотно розповідає екскурсовод.

Екскурсовод. Більшість своїх картин Іван Айвазовський присвятив морю. Вони зображують красу водної стихії у різний час доби й за різної погоди. Одна з найвідоміших картин художника сповнена боротьби та символів.... Над штормовим океаном встає сонце. І тільки тепер вдається розглядати все, що досі приховував нічний морок. Високо підіймаються гребені розлючених хвиль. Одна з цих хвиль – найвища.

- Про яку з картин йдеться?
 - Що називають «дев'ятим валом»?
- Із страшною силою та гнівом велетенська хвиля намагається роздушити, потопити декількох людей. А вони міцно вчепилися в уламки корабля, намагаючись будь-що втриматись. Грім відгрімів. Дош вшух. Люди дуже змерзли в крижаній воді. Але вони витримали. Доcheкались ранку, сонця. Буря ще напружує свої м'язи. Але ще мить – і вона знеси-

литься. Шторм відступає перед мужністю людини.

– Як ви гадаєте, що буде далі? Чи врятуються ці люди? Чому?

Незважаючи на тривожний червоно-оранжевий колір неба, на картині дуже багато зеленого кольору різних відтінків. А, як вважають психологи, зелений – це колір надії. Тому й ми з вами віримо, що ці мужні люди обов'язково житимуть.

II. Розвиток художньо-образного, асоціативного мислення під час творчої діяльності в різних видах мистецтва. Сприяти цьому можна засобами:

- Використання цікавих дітям тем та завдань практичного змісту.

- Використання поруч із традиційними, нетрадиційних зображувальних технік.

- Постановки практичних завдань з опорою на засоби виразності різних видів ОБМ.

- Використання різних методів заохочення та мотивації до художньо-творчої діяльності (похвала, емоційна підтримка, усмішка, акцент на сильних сторонах роботи тощо).

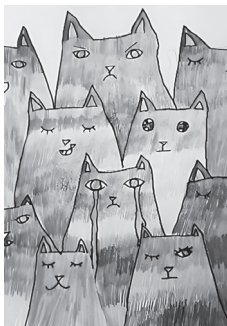
Розкриємо і наведемо приклади рішень на практиці. Наприклад, використовуючи *дудлінг*, можна спонукати учнів генерувати ідеї та вкладати у свої зображення смисли (іл. 50–52).

Прийом «Збери художній образ» полягає в обранні різних позицій з таблиці (іл. 53), складенні колективно в класі. Результатом будуть створені різні типи портретів, натюрмортів тощо.

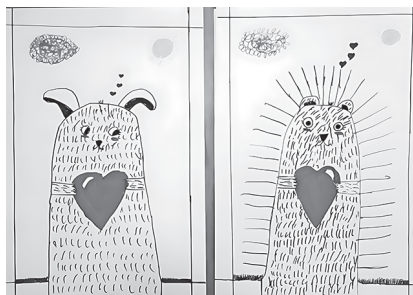
Іншим варіантом цього прийому буде використання наочності з рухомими елементами (іл. 54).

Використання методу **поєднання традиційних, нетрадиційних зображувальних технік**. Наприклад, монотипія та техніка набризку, друкування поліетиленом та ватними паличками, акварель з гелевою ручкою, пуантилізм та малювання гуашшю, акварель у поєднанні з витинанкою, графічна техніка у поєднанні з елементами макетування тощо (іл. 55–57).

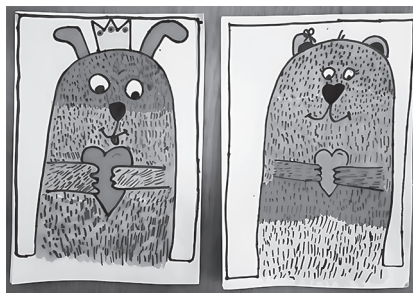
Одним із засобів стимулювання до художньо-творчої діяльності є **естетичне перетворення довкілля учнів**, залучивши їх до :

Іл. 50. Дар'я Мазур. Коти та емоції

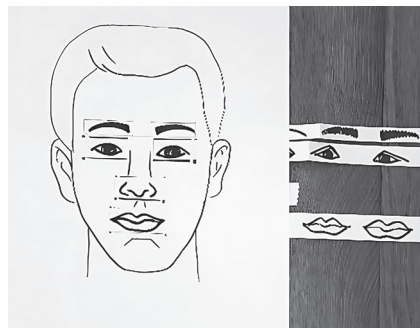

Іл. 51. Мілена Похила. Веселі звірята

Іл. 52. Анна Матвієнко. Райдужні звірята

- організації виставок, конкурсів, благодійних аукціонів;
- спостереження за довкіллям, фіксація (фото, відео, замальовки тощо) і презентація власних спостережень;
- оформлення класних кімнат, коридорів ЗЗСО, житлових приміщень, подорожних;

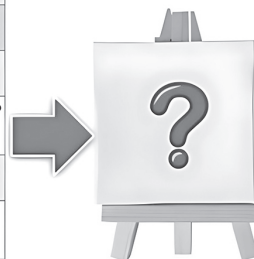
Іл. 54. Наочність з рухомими елементами

Іл. 55. Мілена Похила. Космічні фантазії (техніка набризку у поєднанні з монотипією)

Форма голови	звужена до підборіддя	звужена до маківки	овальна	кругла	наближена до квадрата
Волосяя	довге пряме	коротке пряме	довге кучеряве	коротке кучеряве	без волосся
Очі	маленькі	великі	вузькі	широкі	з піднятими куточками
Брови	тонкі	товсті	дугоподібні	із зламом	горизонтальні
Ніс	прямий	кряптий	орлиний	з горбинкою	великий з чітко вираженою горбинкою
Губи	тонкі	повні	заокруглена верхня губа	нижня губа пухляша	верхня губа пухляша
Вік	дитина	підліток	моподо людина	людина середнього віку	літня людина
Стать	чоловіча	жіноча			
Емоції	радість	сум	спокій	здивування	страх

Іл. 53. Приклад таблиці «Збери художній образ»

- участі у проектній діяльності;
- інтеграції їх творчих доробків у інші види навчальної діяльності.

III. Реалізація вимог Державного стандарту базової середньої освіти щодо пізнання себе через взаємодію з різноманітними мистецькими об'єктами; розвиток емоційного інтелекту. Це доцільно здійснювати шляхом формування в учнів вміння: оцінювати власні мистецькі здобутки; демонструвати власні досягнення; взаємодіяти з іншими через мистецтво; регулювати власний емоційний стан засобами мистецтва. Тут можна запропонувати:

- **Метод навчання «Сторітеллінг»** (у пер. з англ. *story* – історія, а *telling* – розповідати; отже, сторітеллінг – це розповідь історій) – мистецтво захоплюючої розповіді та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача. На уроці образотворчого мистецтва це:
 - розповіді цікавих фактів з життя художників, захопливих історій створення чи «пригод» творів мистецтва, відомостей з аукціонів тощо;
 - розповіді вигаданих учнями історій про героїв власних творчих робіт;
 - запис інтер'ю-розповіді про свою художню роботу;
 - створення малюнків-розповідей («малюнок по колу», кіт-образ, горщик-образ, дерево-образ, створення коміксів, анімацій тощо) (іл. 58–62).

рення чи «пригод» творів мистецтва, відомостей з аукціонів тощо;

- розповіді вигаданих учнями історій про героїв власних творчих робіт;
- запис інтер'ю-розповіді про свою художню роботу;
- створення малюнків-розповідей («малюнок по колу», кіт-образ, горщик-образ, дерево-образ, створення коміксів, анімацій тощо) (іл. 58–62).

• **Прийом «Розкажи про свою роботу».** Учням пропонуються речення, які потрібно завершити, щоб отримати розповідь про власну творчу роботу за планом.

Набір речень у такому плані може варіюватися залежно від мети, завдань творчої роботи, техніки виконання, матеріалів тощо. Орієнтовний опорний план розповіді:

- Моя робота називається...
- У своїй роботі на передньому плані я зобразив/зобразила..., на дальньому плані...
- Головним у моїй роботі є... тому я його намалював/намалювала...
- Головна ідея мого твору...
- Мені дуже подобається в своїй роботі...
- Я сподіваюсь, що...

Оцінити власні мистецькі здобутки, проаналізувати роботу можна і за **критеріями оцінювання**, які вчитель разом з учнями можуть розробити на уроці. Наприклад: А) Творчий задум. Б) Композиція. В) Передача глибини простору (повітряна перспектива). Г) Акуратність, охайність виконання роботи.

Іл. 59. Листівка. Новорічне дерево.

Іл. 60. Штучний інтелект. Затишок

Іл. 61. Тетяна Шлеєнкова. Чайник художника

Іл. 62. Олександра Дикая. Ароматний чайник

Іл. 56. Мілена Похила. Садок вишневий коло хати (друкування поліетиленом у поєднанні з ватними паличками)

Іл. 57. Наталія Соколец. Вечірній дзвін (акварельний живопис у поєднанні з вистинанкою)

Іл. 58. Наталія Машкіна. Пори року

Ефективними прийомами роботи є складання учнями запитань з теми (для іншої групи), організація дискусій, обговорень подій, новин світу мистецтва. Такого типу завдання і процес їх виконання у групі можуть стати подією мистецького життя класу. Наприклад :

- Запропонувати учням знайти в інтернеті інформацію: «У галереї мистецтв Лондона відкрилася шедеврально виставка: у класичних картинах прибрали рамки та оживили їх за допомогою неймереж» (Кропивницький Life/Кропивницький Life: <https://www.facebook.com/reel/1135752727854293>). Тут морський шторм намагається потопити шхуну, як на полотні Айвазовського, і «заливає» хвилями зал. У глядачів – буря емоцій!

Запитати учнів: – Яку картину хотіли б «оживити» ви і опинитися у вирі зображених художником подій? Пояснити свій вибір.

IV. Реалізація вимог Державного стандарту базової середньої освіти щодо використання інформаційного середовища у власній творчості та художній комунікації здійснюється шляхом формування у школярів вмінів:

- створювати мистецький медіатекст у процесі художньої комунікації;
- добирати й оцінювати джерела інформації про мистецтво;
- виявляти культуру використання авторського твору.

Інтернет-мережі відіграють неабияку роль у формуванні світогляду сучасного підлітка. Тож можна залучити учнів до:

- ведення сторінок з мистецьким контентом або до наповнення мистецьким навчальним матеріалом шкільних ресурсів,
- продемонструвати різні можливості використання ресурсів,
- навчати дотримуватися культури спілкування у мережах.

Це актуальні цілі розвитку учнів у сфері мистецької діяльності.

Зацікавити учнів можуть такі варіанти завдань:

- Знайти в мережі інтернет пейзажі художників з краєвидами свого міста. Розмістити на спільній дошці Padlet пейзаж, який сподобався найбільше.

Вказати ПІП автора, рік виконання та назву твору.

- Створити фотоколаж або відеоролик на теми «Види пейзажів», «Профільний портрет у мистецтві», з портретів різних за видами «Я та мій найкращий друг», «Види натюрмортів у моєму домі», «Світ навколо», «Плин часу», «Побутові сцени для майбутнього твору» тощо. Вказати ПІП автора, рік виконання та назву твору.

Висновок. Дисципліни мистецької галузі мають надзвичайно багатий потенціал для формування ціннісних орієнтирів у підростаючого покоління в умовах Нової української школи, для реалізації компетентнісного потенціалу школярів, розвитку їхнього творчого погляду на різні аспекти сучасного життя в соціумі.

Враховуючи сучасні тенденції та потреби в освітньому процесі, інтегрований курс «Мистецтво» в цілому та образотворче мистецтво як його складова потребують оновлення загальної системи роботи на уроках, а також перегляду та оновлення методів, прийомів, технологій, форм роботи з учнями. Звертаючись до запропонованої в статті системи методичних рекомендацій, вчителі образотворчого мистецтва зможуть ефективно реалізувати зміст мистецької освітньої галузі та вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів на уроках образотворчого мистецтва у 5–6 класах НУШ. Пропоновані вправи, завдання, ігри тощо вчителі можуть легко адаптувати, інтерпретувати та застосувати до різноманітних навчальних завдань, різної тематики уроків, їх етапів, особливостей своїх учнів. На основі матеріалів статті педагоги можуть розробити власну систему прийомів для реалізації вимог до обов'язкових результатів навчання учнів на уроках образотворчого мистецтва.

Подальше дослідження проблеми передбачає вивчення умов ефективного використання інформаційних технологій на шляху реалізації вимог до обов'язкових результатів навчання учнів на уроках образотворчого мистецтва.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво : вид. 3-тє, перероб. Львів : Видавництво Старого Лева, 2023. 176

с. URL: <https://starylev.com.ua/knyga-yak-rozmovlyaty-z-ditmy-pro-mystectvo-2023>

2. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво ХХ століття : вид. 3-тє, перероб. Львів : Видавництво Старого Лева, 2023. 176 с. https://starylev.com.ua/knyga-yak-rozmovlyaty-z-ditmy-pro-mystectvo-xx-stolittya-2023?sc_content=26538_r1523v1935

3. Букреева Г. Б. Цікаве образотворче мистецтво. 5–8 класи : дидактичні ігри та вправи : Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2010. 64 с.

4. Букреева Г. Б. Цікаве образотворче мистецтво – 2 : дидактичні ігри та вправи : 5–8 кл. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2012. 88 с.

5. Гайдамака О. В. Викладання мистецтва у 5-му класі: методичні аспекти. *Мистецтво та освіта*. 2022. № 3 (105). С. 36–42. DOI: [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2022-3\(105\)-36-42](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2022-3(105)-36-42)

6. Гриневич, Л., Елькін, О., Калашнікова, С., Коберник, І., Ковтунець, В., Макаренко, О., Малахова, О., Нанаєва, Т., Усатенко, Г., Хобзей, П., Шиян, Р. (2016). Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи (М. Грищенко, заг. ред.). Міністерство освіти і науки України. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

7. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/

8. Комаровська О. А., Просіна О. В. Мистецька освіта: вектори реформування: За матеріалами обговорення проєкту Державного стандарту базової середньої освіти в експертному середовищі 20 лютого 2020 р., м. Київ, Україна. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2020. 2(1), 1–6. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-3-3>

9. Кондратова В., Орлова А. Особливості реалізації мистецької освітньої галузі у 5–9 класах та проведення уроків образотворчого мистецтва з використанням інтернет-сервісів. Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників в умовах неперервної освіти : науково-методичний вісник. № 57. Кропивницький, 2021. С. 289–301. URL: <https://drive.google.com/file/d/18L9k0VoQN5U7-lK7FtR5beZfTGmPlub/view>

10. Масол Л. М. Принципи методики навчання інтегрованого курсу «Мистецтво» в 5 класі НУШ. *Мистецтво та освіта*. 2022. № 3 (105). С. 26–36. DOI: [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2022-3\(105\)-26-36](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2022-3(105)-26-36)

11. Рагозіна В. В., Власова В. Г., Очеретяна Н. В. Створення дошкільниками і школярами декоративних композицій на патріотичну те-

матику. Мистецтво та освіта. 2023. № 2 (108). С. 25–33. DOI: [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-2\(108\)-25-33](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-2(108)-25-33)

12. Чен Н. В. Формування емоційної компетентності на уроках образотворчого мистецтва. *Мистецтво та освіта*. 2023. № 1 (107). С. 45–52. DOI: [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-1\(107\)-45-53](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-1(107)-45-53)

References:

1. Barbe-Gall, F. (2023). Yak rozmovlyaty z ditmy pro mystetstvo [How to talk to children about art]. (3rd ed.). Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. Retrieved from <https://starylev.com.ua/knyga-yak-rozmovlyaty-z-ditmy-pro-mystetstvo-2023>

2. Barbe-Gall, F. (2023). Yak rozmovlyaty z ditmy pro mystetstvo XX stolittia [How to talk to children about art of 20th century]. (3rd ed.). Lviv: Vydavnytstvo Staroho Leva. Retrieved from https://starylev.com.ua/knyga-yak-rozmovlyaty-z-ditmy-pro-mystetstvo-xx-stolittia-2023?sc_content=26538_r1523v1935

3. Bukreieva, H. B. (2010). Tsikave obrazotvorche mystetstvo. 5-8 klasy: dydaktychni ihry ta vpravy [Interesting fine art. Grades 5-8: Didactic games and exercises]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan.

4. Bukreieva, H. B. (2012). Tsikave obrazotvorche mystetstvo – 2: dydaktychni ihry ta vpravy – 2: 5-8 klasy [Interesting fine art. Grades 5-8: Didactic games and exercises]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan.

5. Haidamaka, O. V. (2022). Vykladannia mystetstva u 5-mu klasi: metodychni aspekty [Teaching art in the 5th grade: methodological aspects]. *Mystetstvo ta osvita* [Art and Education], 3(105), 36–42. [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2022-3\(105\)-36-42](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2022-3(105)-36-42)

6. Hrynevych, L., Elkin, O., Kalashnikova, S., Kobernyk, I., Kovtunets, V., Makarenko, O., Malakhova, O., Nanaieva, T., Usatenko, H., Khobzei, P., & Shyian, R. (2016). Nova ukrainska shkola. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly [New Ukrainian School. Conceptual Principles of Secondary School Reform]. Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrieved from <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

7. Cabinet of Ministers of Ukraine. (2020). Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity [State Standard of Basic Secondary Education] (Resolution No. 898, September 30). Retrieved from https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/-

8. Komarovska, O. A., & Prosina, O. V. (2020). Mystetska osvita: vektory reformuvannia: Za materialamy obhovorennia proiektu Derzhavnogo standartu bazovoi serednoi osvity v ekspertnomu seredovyschi 20 liutoho 2020 r., m. Kyiv, Ukraina [Art education: Vectors of reform: Based on the discussion among experts of the Draft State Standard for Basic Secondary Education, February 20, 2020, Kyiv, Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*, 2(1), 1–6. <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-3-3>

9. Kondratova, V., & Orlova, A. (2021). Osoblyvosti realizatsii mystetskoï osvitoi haluzi u 5-9 klasakh ta provedennia urokiv obrazotvorchoho mystetstva z vykorystanniam internet-servisiv [Peculiarities of implementing art education in grades 5-9 and the conduct of fine art lessons using Internet services]. *Rozvytok profesiinoi kompetentnosti pedahohichnykh pratsivnykiv v umovakh neperervnoi osvity: naukovy-metodychni visnyk*, 57, 289–301. Retrieved from https://drive.google.com/file/d/18L_9k0VoQN5U7-lK7FtR5beZftGmPlub/view

10. Masol, L. M. (2022). Pryntsypy metodyky navchannia integrovanoho kursu «Mystetstvo» v 5 klasi NUSH [The principles of teaching methods of the integrated course “Art” in the 5th grade of New Ukrainian School]. *Mystetstvo ta osvita* [Art and Education], 3(105), 26–36. [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2022-3\(105\)-26-36](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2022-3(105)-26-36)

11. Rahoziina, V. V., Vlasova, V. H., & Ocheretiana, N. V. (2023). Stvorennia doshkilnykamy i shkoliaramy dekoratyvnykh kompozitsii na patriotychnu tematyku [Creating decorative composition on patriotic themes by preschoolers and schoolchildren]. *Mystetstvo ta osvita* [Art and Education], 2(108), 25–33. [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-2\(108\)-25-33](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-2(108)-25-33)

12. Chyen, N. V. (2023). Formuvannia emotsiinoi kompetentnosti na urokakh obrazotvorchoho mystetstva [Formation of emotional competence at art lessons]. *Mystetstvo ta osvita* [Art and Education], 1(107), 45–52. [https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-1\(107\)-45-53](https://doi.org/10.32405/2308-8885-2023-1(107)-45-53)

Tatiana Mykolaivna Shleenkova, Honored Teacher of Ukraine, Teacher-Methodologist, Fine Art Teacher of “Podilskyi Gymnasium of the Kropyvnytskyi City Council”, Kropyvnytskyi, Ukraine, tatiana.shleenkova@ukr.net, <https://orcid.org/0009-0008-8355-8611>

Peculiarities of implementing the content of art education in Fine Arts lessons for 5th-6th grades

The article provides recommendations for implementing the New Ukrainian School's requirements for mandatory learning outcomes in art education for students in 5th and 6th grades, as defined by the State Standard of Basic Secondary Education.

Scientific approaches to modern methods, techniques, and teaching technologies for art education in institutions of general secondary education are analyzed in the context of implementing the principles of the New Ukrainian School.

Conclusions are drawn that disciplines within art education have significant potential for forming students' value orientations in the New Ukrainian School, realizing students' competency potential, and developing their creative perspective on various aspects of contemporary life in society.

Considering the requirements for students' mandatory learning outcomes in art education (such as recognizing various art forms, interpreting artistic images, experiencing emotional responses, fostering a value-based attitude towards art; developing artistic and associative thinking during creative activities in various art forms; self-discovery through interaction with various artistic objects, developing emotional intelligence; using the informational environment in their own creativity and artistic communication), the author identifies the directions for teachers to implement these requirements in fine arts lessons for 5th-6th grades of the New Ukrainian School.

These include students' knowledge of various types of art, interpretation of artistic images, emotional experiences, and fostering a value-based attitude towards art; fostering the development of students' artistic and associative thinking during creative activities in various types of art, by employing engaging topics and practical tasks, traditional and non-traditional drawing techniques, practical tasks based on the expressive means of various types of fine arts, and various methods of encouragement and motivation for artistic and creative activities.

The author presents examples of tasks for 5th-6th grade students, which can be easily adapted for studying various educational topics according to students' needs. Based on the article's materials, educators can develop their own system of techniques to implement the requirements for students' mandatory learning outcomes during fine arts lessons.

Keywords: fine arts lesson, 5th-6th grade students, art education content, State Standard of Basic Secondary Education.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2024 р.